

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

вивчення розділу «Лексикологія» і словникової роботи під час опрацювання інших розділів курсу української мови та на уроках літератури, виховують в учнів чуття мови, свідоме ставлення до слова, розвивають їх мовну культуру й розумові здібності, сприяють формуванню комунікативної компетентності.

Слюсаренко Н.В., Білозерська Л.П.

**ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Головною метою загальноосвітньої школи на сучасному етапі її розвитку є «розвиток і формування соціально зрілої, працелюбної, творчої особистості громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору та збагачення на цій основі інтелектуального, культурного і економічного потенціалу народу» [2]. Для досягнення даної мети неабияке значення має застосування в навчально-виховному процесі інноваційних методів і форм організації навчальної діяльності школярів.

Над проблемою використання інноваційних технологій навчання працювало багато вчених (В.Беспалько, І.Волков, С.Гончаренко, М.Кларін, В.Монахов, П.Підкасий, О.Полат, Г.Сиротенко, В.Шубинський та ін.). Науковці, зокрема, відзначали, що вони дозволяють активізувати діяльність учнів та пропонували створювати на уроках проблемні ситуації (В.Гетта, М.Махмутов та ін.), організовувати дидактичні ігри (В.Букатов, А.Газман, Д.Ельконін та ін.), використовувати творчі завдання (І.Волощук, С.Сисоєва та ін.), технології особистісно орієнтованого навчання (І.Бех, І.Якіманська та ін.), інтерактивні методики (Н.Пахомова, М.Чанова, Н.Кочетурова, О.Полат та ін.).

Останнім часом у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл України все частіше застосовують інтерактивні методики, що передбачають постійну, активну взаємодію всіх учнів, співнавчання, взаємонавчання, за умов якого учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними учасниками (суб'єктами) педагогічного процесу.

Зацікавленість педагогів даною проблемою, її актуальність та, нажаль, недостатнє опрацювання в галузі навчання іноземної мови обумовило написання даної статті, мета якої – показати роль та місце інтерактивних методів, зокрема методу проєктів, у педагогічному процесі загальноосвітньої школи та визначити його вплив на ефективність навчання учнів німецької мови.

Педагогічний пошук учителів-практиків завжди спирається

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

на досягнення психолого-педагогічної науки, яка потребує, щоб технології навчання (традиційні та інноваційні, пасивні, активні та інтерактивні) забезпечували якісне оволодіння школярами певною сумою знань. У той самий час ефективність різних технологій навчання є різною.

З огляду на це, на сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи перевагу надають використанню активних методів, які дають учню можливість бути суб'єктом навчання, вступати в діалог з учителем, виконувати творчі, проблемні завдання тощо. Такі методи нині займають помітне місце як на практичних заняттях, так і під час самостійної роботи учнів [1, с. 14].

Термін «інтерактивний» прийшов до нас з англійської мови («inter-act» – «взаємна діяльність») і позначає здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (наприклад, комп'ютером) або будь-ким (людиною) [3]. Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя й учня. На відміну від пасивних методик, де учень виступає об'єктом навчання, активні та інтерактивні технології ставлять учня в суб'єкт-суб'єктні відносини з учителем.

Інтерактивні підходи не нові для української школи. Окремі елементи такого навчання можна знайти в працях В.Сухомлинського, у творчості Ш.Амонашвілі, В.Шаталова, Є.Ільїна та інших вчителів-новаторів 70-80-х років ХХ століття.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, у процесі якої досягаються певні конкретні й прогнозовані результати [11, с. 22]. Однією із цілей «інтерактиву» є створення комфортних умов навчання, таких, за яких учень навчається більш успішно, стає більш активним, більш зацікавленим.

Інтерактивна робота базується на принципах одночасної взаємодії (усі учні працюють в один і той же час); однакової участі (для виконання завдання кожному учневі дається однаковий час); позитивної взаємодії (група виконує завдання при успішній роботі кожного учня); індивідуальної відповідальності (при роботі в групі у кожного учня є своє завдання) [16].

При цьому навчальний процес організують таким чином, що практично всі учні активні, мають можливість діяти залежно від наявних знань. Кожен учень вносить свій особистий вклад, висловлює свою думку, обмінюється з іншими школярами своїми

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

думками, знаннями, ідеями, способами діяльності. Усе це відбувається за умови взаємної підтримки й в атмосфері доброзичливості, що дає змогу не лише здобувати нові знання, а й розвивати пізнавальну діяльність [15, с. 113].

Інтерактивна діяльність на уроках іноземної мови передбачає організацію й розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємних дій, до спільного вирішення загальних, але значимих для кожного учасника завдань, моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільного вирішення проблеми тощо [4, с. 5].

Інтерактивні методи навчання мають численні переваги в порівнянні з пасивними методами. У цьому можна переконатися, якщо проаналізувати інформацію, отриману на основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження (таблиця 1).

Таблиця 1

Характеристика пасивних та інтерактивних методів навчання

Критерії порівняння	Пасивне навчання	Інтерактивне навчання
Об'єм інформації за одиницю часу	Великий	Невеликий
Глибина засвоєння учнями навчального матеріалу	На рівні запам'ятовування та розуміння	На всіх рівнях пізнання (запам'ятовування, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка)
Кількість навчального матеріалу, засвоєного учнями	Невелика	Велика
Контроль над процесом засвоєння знань	Учитель контролює процес навчання, передбачає його результати	Учитель має менший контроль над обсягом вивчення, часом і ходом навчання. Результати роботи менш прогнозовані
Роль учителя	Учитель – джерело знань	Учитель – лідер, радник, організатор, консультант
Роль учнів	Пасивна	Активна
Джерела мотивації учіння	Зовнішні	Внутрішні

Як бачимо, переваги інтерактивного навчання в тому, що навчальний матеріал засвоюється учнями на всіх рівнях розуміння, до яких входять запам'ятовування, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінка. До того ж рівень засвоєння знань досить високий, а учень є суб'єктом навчання.

Основними формами інтерактивної роботи є навчальна

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

взаємодія учнів у парах і мікрогрупах, що складаються з 4-6 чоловік. Робота в групах може бути організована такими способами:

1. Усі групи виконують однакові завдання. Якщо хтось з членів групи не знає, що робити, чи сумнівається в правильності виконання свого завдання, він одразу отримує необхідні пояснення. Діяльність і рівень засвоєння знань кожного учня контролюють та оцінюють інші члени групи і вчитель.

2. Кожна група працює над виконанням частини спільного для всіх завдання. Така робота обов'язково завершується колективним обговоренням, представленням, захистом виконаних завдань, тобто головні висновки й підсумки роботи групи стають надбанням членів інших груп.

3. Групову діяльність організують у групах мінімального складу (учні працюють у парах) [7; 8].

До цих способів, на нашу думку, можна додати ще один, коли різним групам пропонують виконати різні групові завдання. При цьому цілісність пізнавальної діяльності всього класу зберігається, оскільки залишаються спільними освітні, виховні й розвивальні цілі заняття. Це диференційований спосіб. У його основу можуть бути покладені завдання різного рівня складності або різна їх кількість.

Найбільш ефективними методами інтерактивного навчання науковці називають наступні: робота в малих групах, робота в парах, «мозковий штурм», симуляційні ігри, «мікрофон», написання ділових листів та звернень, метод проектів та ін. Особливе місце серед них посідає метод проектів, сутність якого полягає в самостійній та активній участі учнів у розробці проектів на задану вчителем або обрану самостійно тему. Проекти можуть бути реалізовані індивідуально або колективно [17]. В обох випадках обов'язково треба складати чіткий план роботи, а в другому – ще й розподіляти між учнями завдання.

Характерною ознакою методу проектів є органічна й повна узгодженість шкільного навчання з навколишнім життям, різноманітними інтересами дитини. Саме це й дозволяє йому посісти чільне місце в процесі навчання учнів іноземної мови.

Основна мета проектів – надання учням можливості самостійно набувати знань у процесі вирішення практичних завдань або проблем, які потребують інтеграції знань із різних галузей. Учителю в проекті відводиться роль координатора, експерта, додаткового джерела інформації [12, с. 8].

Виділяють декілька видів проектів, які використовують

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл. Вони різняться між собою за певними ознаками: за методом, який домінує в проекті; за характером контактів; за характером координування; за кількістю учасників; за тривалістю виконання проекту тощо. Схематично це представлено на рис.1.

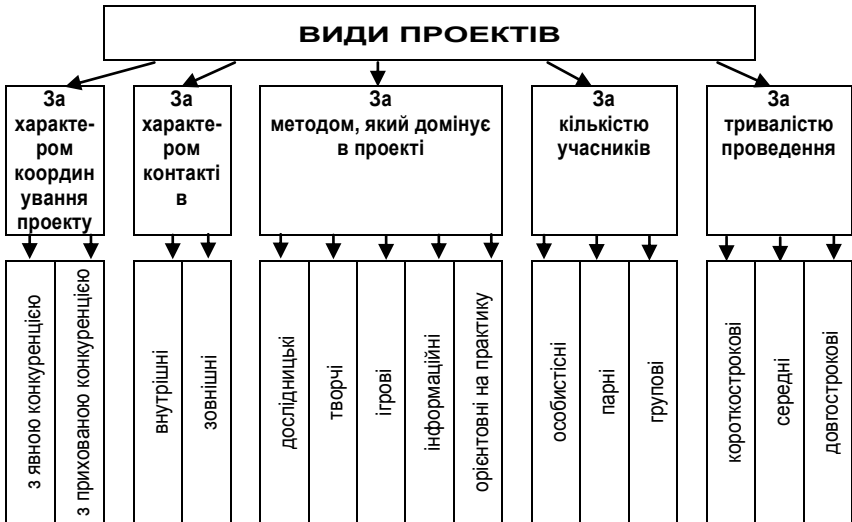

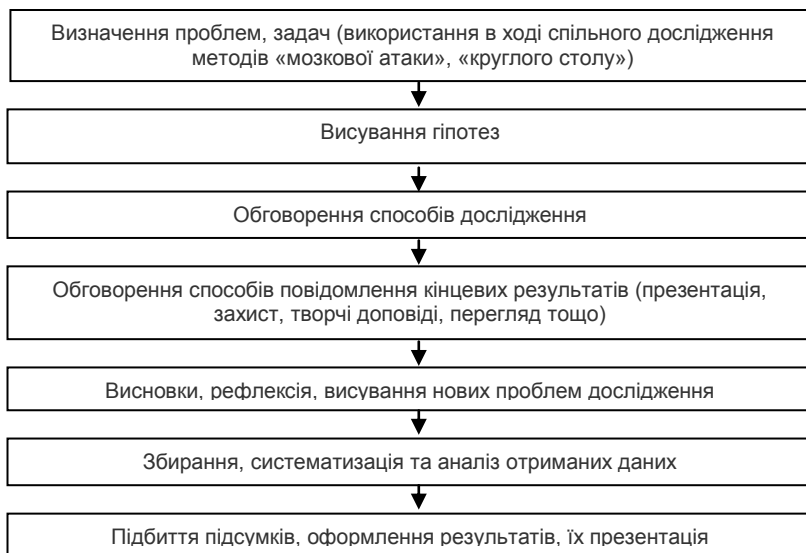
Рис.1. Класифікація проектів, які використовують у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл

Не дивлячись на те, що проектів досить багато й вони є різними, до будь-якого з них висуваються такі вимоги:

1. Наявність значущої в пошуковому та творчому плані проблеми (задачі), яка вимагала б у процесі її вирішення дослідницького пошуку (наприклад, дослідження проблем різних регіонів світу або впливу кислотних дощів на навколишній світ, створення серії репортажів про різні країни).
2. Практична, теоретична, пізнавальна значимість очікуваних результатів (наприклад, доповідь відповідної служби про даний регіон, випуск альманаху або газети з репортажами з місця подій).
3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів.
4. Демонстрація проміжних результатів.
5. Використання дослідницьких методів, що передбачають певну послідовність дій, поступове виконання роботи тощо.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Працюючи над проектами, учні повинні враховувати вищеназвані вимоги та дотримуватися певної послідовності, яка має відповідати наступному алгоритму:

Оцінюють роботу учнів над проектом за такими критеріями:

1. Оформлення та виконання проекту: актуальність теми та запропонованих рішень, реальність, практична спрямованість та значимість роботи; обсяг та повнота розробок, самостійність; рівень творчості, оригінальність розкриття теми.

2. Якість оформлення, відповідність до стандартних вимог, якість малюнків, ескізів, якість та повнота рецензій.

3. Захист проектів: якість доповіді (композиційна побудова, повнота представлення роботи, підходів, результатів, аргументованість, переконливість); об'єм та глибина знань за темою (ерудованість, міжпредметні зв'язки).

4. Педагогічна орієнтація: культура мовлення, манера, використання наочних засобів, відчуття часу, імпровізований початок, утримання уваги аудиторії.

5. Відповіді на питання: повнота, аргументованість, прагнення використовувати відповіді для успішного розкриття теми та переваг роботи.

6. Ділові та вольові якості доповідача: відповідальність, бажання досягти високих результатів, готовність до дискусії, контактність.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Метод проектів можна успішно використовувати в ході навчання іноземної мови (як форму позакласної роботи; як альтернативний спосіб організації навчального процесу; як складову традиційної системи навчання).

Прикладом використання методу проектів у позакласній роботі можуть бути різноманітні конкурси, вікторини, участь у заходах, пов'язаних із життям класу, групи, школи, міста, підготовка творчих вечорів, концертів, виставок, звітних заходів іноземною мовою [14, с.57].

Проект як альтернативний спосіб організації навчального процесу виключає традиційне навчання іноземній мові. Досягненню мети проекту підпорядковуються всі дії учнів, учителя: вивчення лексичних та граматичних одиниць, пошук джерел інформації, відбір потрібних фактів, відомостей, оформлення та представлення результатів. Результатом виконаної роботи можуть бути: стенди, брошури, програми, фільми, театралізовані вистави тощо.

Навчання, в основі якого лежить проектна робота, являє собою ланцюжок проектів, тематично пов'язаних між собою та реалізуючих принцип послідовності та поступового ускладнення мовного матеріалу. Такі проекти передбачають виконання творчих та дослідницьких завдань у межах навчального курсу. Дані проекти виконують функцію комунікативних завдань на трансфер, у яких знання, отримані в процесі вивчення розділу або курсу, застосовуються для виконання навчально-комунікативних або реально-комунікативних завдань [5, с. 39].

Дослідження довело, що проектну діяльність можна успішно застосовувати під час навчання учнів іноземної мови, зокрема німецької. Наприклад, учні 5 класу на уроках німецької мови із задоволенням працюють над проектами «Багатоквартирний дім», «Ідеальна школа», «Бути активним – це актуально» (таблиця 2).

Над цими проектами учні працювали під час вивчення декількох розділів програми: «Знайомство. Родина та друзі», «Школа», «Вільний час. Навчальний процес відбувався на основі поєднання традиційних форм і методів навчання з використанням методу проектів та інших інтерактивних методів та прийомів. Проекти були ігровими, дослідницькими та груповими. Робота над ними відбувалася з використанням простих (виготовлення генеалогічного дерева) та дослідницьких форм (пошук інформації в газетах, журналах, енциклопедіях, телевізійних передачах тощо).

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Таблиця 2

Проектна діяльність учнів 5-х класів на уроках німецької мови

Розділ навчальної програми	Назва проекту	Етапи роботи над проектом	Інтерактивні вправи та завдання
Родина та друзі	Багатоквартирний дім (Mehrfamilienhaus)	Визначення проблем	Мозковий штурм
		Поділ на робочі групи	Метод «Відомі персонажі»
		Збирання, систематизація, аналіз отриманих даних	Гра «Відгадай хто ми», виготовлення ляльки одного із членів сім'ї з коментарем у діалозі, виготовлення макету будинку та сім'ями в ньому, запрошення на День народження (роботах в парах), пазл з текстом та завданням до нього
		Висновки, презентація результатів	Представлення багатоквартирного будинку (розповідь про його мешканців); постер «Сімейний архів»
Школа	Ідеальна школа (Idealschule)	Визначення проблем	«Мікрофон»
		Поділ на робочі групи	Метод різнокольорових карток
		Збирання, систематизація, аналіз отриманих даних	Настінна карта ідеальної школи з коротким описом, ідеальний розклад занять (у діалозі та на малюнку), гра «Жива кімната», гра «Не кажи так або ні!», інтерв'ю з директором ідеальної школи, шкільне опитування про улюблені предмети, гра «Що під хустинкою»
		Висновки, презентація результатів	Газета ідеальної школи з «живими» статтями
Вільний час	Бути активним – це актуально (Aktiv zu sein ist aktuell)	Визначення проблем	Метод «Два-чотири-разом»
		поділення на робочі групи	Приєм розрізаного малюнка
		Збирання, систематизація, аналіз отриманих даних	Метод «Навчаючи – учуся», «Разом» (агітація щодо вступу до нового клубу для школярів), змагання «Якби наші хобі могли говорити», «живий» постер «Розклад дня», групова робота над текстом «Familie Berger will verreisen», Олімпійські ігри, фоторепортаж з місця подій, діалог на запропоновану тему
		Висновки, презентація результатів	Презентація активних способів проведення вільного часу, хобі та вподобань членів груп

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

У ході формувального експерименту здійснювався диференційований індивідуальний підхід, ураховувались інтереси, нахили та потенційні можливості учнів, рівень їх підготовки. Під час організації проектної діяльності педагоги спостерігали як за окремими учнями, так і за всім класом у цілому, звертали увагу на прояв зовнішньої активності учнів протягом уроку або під час окремих його етапів. Згідно із цим вносили необхідні корективи в методику проведення таких занять. Тобто вони виконували функції координаторів або радників.

Слід зазначити, що в контрольних класах пізнавальну діяльність школярів організовували за традиційною схемою. Учителі намагалися використовувати різні форми й методи, які стимулювали пізнавальну діяльність дітей, сприяли підвищенню якості знань із німецької мови.

Контрольний експеримент, який проводився після формувального з метою перевірки та оцінювання отриманих результатів, підтвердив ефективність проведеної роботи (таблиця 3).

Таблиця 3

Результати дослідно-експериментальної роботи

Рівень знань	Контрольна група				Експериментальна група			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	учнів	%	учнів	%	учнів	%	учнів	%
Високий	2	11	2	11	2	12	7	41
Середній	11	66	12	72	11	71	9	53
Задовільний	5	23	4	17	4	17	1	5
Низький	-	-	-	-	-	-	-	-

Важливо зазначити, що в ході дослідження спостерігалася також динаміка розвитку в учнів мовленнєвих навичок та актуалізації тематичного словника. Так, якщо на початку роботи школярів над проектом кількість нових слів, які не було передбачено програмою з німецької мови і тому не вміщено в підручник, становила 2-3 на групу з 17 осіб, то після виконання третього проекту діти використовували 14-16 таких слів. До того ж вони їх самостійно знайшли в словнику або в інших джерелах інформації.

Позитивні зміни відбулися і в граматичних та комунікативних навичках учнів експериментальної групи. Діти навчилися не

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

тільки висловлювати свою думку, а й аналізувати, наскільки правильно вони це роблять, виявляти помилки. Як наслідок, кількість типових помилок зменшилася на 40%.

У ході експерименту була зафіксована висока активність учнів у пошуково-дослідницькій роботі, що позитивно вплинуло на кругозір дітей та рівень їх знань з інших предметів. Про це свідчать відгуки вчителів історії, біології, англійської мови, етики.

Використання методу проектів на уроках німецької мови в 5-му класі сприяло розвитку в учнів навичок перекладацької діяльності, що підтверджують їх статті та коментарі фотографій у постерах.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що на сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи особливу увагу приділяють використанню інтерактивних методів навчання, які ставлять учня в суб'єкт-суб'єктні відносини. Це – робота в малих групах, робота в парах, «мозковий штурм», симуляційні ігри, «мікрофон», написання ділових листів та звернень, метод проектів та ін. Метод проектів, як показує практика, можна активно та успішно використовувати в ході навчання німецької мови, що дозволяє розширити та поглибити знання школярів, сприяє розвитку в них граматичних і комунікативних навичок.

Література:

1. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приема до философии. Выпуск 4. – М.: Сентябрь, 1996. – 164 с.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К.: ІСДО Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Лехин И.В., Петрова Ф.Н. Словарь иностранных слов. – М.: Гос. издат. инотранных и национальных словарей, 1980. – 855 с.
4. Десяченко Н. Моделі сучасних уроків // Завуч. – 2002. – № 35. – С.5.
5. Кочетурова Н. Метод проектов в обучении языку. – М.: Академия, 2004. – 96 с.
6. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе. – М.: Просвещение, 1977. – 187 с.
7. Мельников В.Е. Метод проектов в преподавании. – Великий Новгород: НР ЦРО, 1999. – 28 с.
8. Пахомова Н.Ю. Метод проектов в преподавании информатики // Информатика и образование. – 1996. – № 1; 2. – С. 32; 45.
9. Пахомова Н.Ю. Метод проектов. – М.: Методика, 1996. – 84 с.
10. Пахомова Н.Ю. Учебный проект: его возможности // Учитель. – 2000. – № 1; 4. – С. 41-45; 52-55.
11. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2; 3. – С. 38; 43.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

12. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2000. – 74 с.
13. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посібник. – К.: АПН, 2002. – 136 с.
14. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. – Харків: Основа, 2003. – 77 с.
15. Чанова М.В. Метод проекта в системе обучения. – М.: АБВ, 2005. – 72 с.
16. Приходько В.К. Впровадження новітніх технологій у школі. – К.: Постметодика, 2002. – 146 с.

*Соловійов Д.М.**

ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Проблема волі, довільної та вольової регуляції поведінки й діяльності людини давно займає розум різних учених, викликаючи гострі дискусії та суперечки. У нашій країні за останні роки проблемі волі приділялось дуже мало уваги з боку психологів та педагогів. Певною мірою ця проблема розглядалась у 60-70-ті роки ХХ століття, проте ці дані застарілі, а нових недостатньо для повного та всебічного розглядання даної теми.

Волю як психологічний феномен вивчало багато вітчизняних учених. Не дивлячись на це до цих пір погляди психологів різко розходяться навіть по головних питаннях, пов'язаних із даною темою. Одні заперечують наявність волі, як самостійного психологічного явища, ставлять під сумнів цінність поняття «воля». Інші, відстоюючи самостійність волі, вважають її лише здатністю долати труднощі та перешкоди.

На думку Селіванова В.І., воля – найвищий прояв активності людини [3]. Чим раніше й активніше привчається людина долати труднощі в опануванні своєї поведінки в навчанні, праці, тим більших успіхів вона досягне. Тому важливо закласти основи сильної волі в молодшому шкільному віці.

Костюк Г.С., говорячи про волю молодих школярів, стверджував, що формуванню вольових якостей сприяє передусім шкільне навчання, яке вимагає від учнів усвідомлення й виконання обов'язкових завдань, підпорядкування їм своєї активності, довільного регулювання поведінки [2]. Вхідження учнів в обов'язкову навчальну діяльність і пов'язаний із нею спосіб життя супроводжується рядом суперечностей, а в процесі

* © Соловійов Д.М.